

FELELŐSEK VAGYUNK A PESTI VIGADÓÉRT

Huszonhárom esztendeje tartó terméketlen vita kísérte eddig egyik legjellegzetesebb művészeti emlékünkné újjaépítését. Mialatt a szembenálló szakemberek a gazdasági és művészeti érvek sorozatát vonultatták fel a pesti Vigadóval kapcsolatban, azalatt maga az épület terjedelmében folyton fogyatkozott. Először csak Hild Károly „Haas palotá”-ja tűnt el a Vörösmarty-térről, később azonban Linczbauer István Vigadó-toldalaképületét is lebontották. Igaz, hogy helyükre hatalmas, modern irodaház került, amelynek esztétikai összhatását csak elkészülte után értékelhetjük majd. A térfalak főpárkányszintjéből három emelettel kiemelkedő vasbetonvázáról azonban annyi már ma is látszik, hogy ez az új építészeti tömeg — a program követelményeinek bizonyára kifogástalan kielégítése mellett — a harmonikus városképfelállítás követendő példáját nehezen fogja elénk állítani.

Mögötte immár szerényen húzódik meg Feszli Frigyes romantikus stílusú remekművének magja — nemzeti esemény- és képzőművészet történetünk kimagasló értékeinek tárháza. Külső homlokzatai példaadóan jól sikerült műemléki helyreállítás segítségével 1966-ig megmenekültek az enyészettől. A nagy költséggel és rengeteg fáradsággal rekonstruált architektúrából azonban 1969-ben lebontották a Deák Ferenc utcai oldalszárnyat. Ennek estek áldozat

tul Feszli pompás boltozatrendszerei is ezen a részen, a homlokzat pillércsonkjai előtt pedig ma is dermedten állunk. Megdöbbenő az a pusztulás, amit műemléki törvényeink megszegése okozott ezen a helyen.

Időközben a Vigadó ma is megkapó szépségű főhomlokzata mellett megépült a „Hotel Duna Intercontinental” roppant nagy tömege, amely nemcsak Feszli architektúráját nyomja agyon, hanem megakadályoz minden olyan dunaparti, egységes városképvédelmi törekvést is, amely a reformkortól napjainkig megszületett. Alig negyed századdal ezelőtt még arra törekedtünk, hogy az 1945. évi ostrom alatt elpusztult, eklektikus partmenti hotelsor maradványainak eltüntetése árán kiszabadítsuk az Apáczai Csere János utca keleti, klasszicista homlokzatsorát. A városszépítésünk atyjának, József nádornak buzgólkodásával létrehozott „Szépítő Bizottmány” legékesebb alkotását — a reformkori palotasort — vissza akartuk adni a „Duna gyöngy”-nek, amennyire lehet.

Ma már az „Intercontinental” hegynagyságú, tájidegen tömege állja el a második világháború utáni legszebb fővárosi törekvésünk megvalósításának útját. Jelenleg megoldhatatlan, városképrobbantó hatását a jövőben szakembereink úgy remélik csökkenteni, hogy az átellenes — a Vigadó túloldalán álló — ép „Thonet-ház” lebontásával is számolnak. Attól függetlenül, hogy a teljesen lakott, hibátlan ház eltüntetése hatvan millió forintba kerülne — összes lakóinak új lakásokba való áttelepítésével együtt — tisztán látjuk a helyén felépítendő második „Intercontinental-hotel” nagyságú épületnek azt a megsemmisítő hatását, amelyet a Vigadó Duna-partot koronázó szerepére fog mérni.

Ezek mellett az eléggé súlyos városképfelépítési kilátások mellett a Vigadó különleges európai értékű belsejének helyzete is reménytelen. Földszinti helyiségeinek egy részét közbehúzott választófödémekkel megosztották, területeiket válaszfalakkal szétszabdalták. Ma már csak az emeleti négy reprezentációs tér — a diszlépcsőház, nagyterem, kisterem és a volt „Csemege-tár” — áll, de sajnos hasonló sorsra fog jutni. A diszterem monumentális légterét szintén ketté akarják vágni közbeiktatott födémekkel, nyílásait minden irányban lezárni. Tehát az átépítés befejezése után soha többé nem fogjuk tudni gyermekeinknek megmutatni azt a pompás termet, amelyben az 1848-as magyar szabadságharc forradalmi országgyűlése ülésezett. A két szomszédos kisterem eredeti architektúrája és a nagyteremmel fennálló építőművészeti kapcsolata is megsemmisítésre vár.

A Vigadó első termőművészetének lényegéből — e szerves, négyes térkapcsolatból, amely a Magyar Tudományos Akadémia véleménye szerint „ezen építészeti stílus legjelentősebb képviselőjének számít nemcsak hazai, hanem európai viszonylatban is” — hírmondó is alig marad. A remekmű legavatottabb méltatója, Vámos Ferenc — aki egész életét Feszli monográfiája megírásának és a Vigadónak szentelte — egy hónapja halott. Szakirodalmi értékű munká-

Than Mór: *A zene* (?) Eredeti falképmaradvány a Vigadó diszlépcsőházának falán. 1968. évi állapot.

La musique (?). Reste d'un tableau mural original. Mur de l'escalier d'honneur de la Redoute. État de 1968

Музыка (?). Уцелевший фрагмент стеной росписи на стене парадной лестницы Вигадо. Состояние росписи в 1968 г.

182

A Vigadó dísztermének északi fele a kassettás mennyezettel.
Fényképfelvétel a századforduló tájáról.
Partie septentrionale de la salle d'honneur de la Redoute.
Photographie exécutée vers le tournant du siècle.
Северная часть парадного зала Визадо.
Фотография около 1900 г.

1

jának kiadására ez idő szerint semmi remény. Nem működik többé az a koponya, amely e pusztuló palotának legalább a tervrajzait össze tudta volna gyűjteni.

Pollack és Feszli „százakra menő részletes tervei”-ből ma már mindössze negyvenkilenc darabot mutat fel az illetékes történeti múzeum tervtára. Ez a szám az Országos Levéltár negyvennyolc tervből álló „Feszli-hagyaték”-ával együtt sem elegendő a két legnagyobb budapesti építőművész remekének gondolati rekonstruálására. Az 1952–1957 között készült több mint száz műemlékfelmérési terv és rajz a Rákos patak mellett, kazánházra előkészítve várta az elégetését nemrégiben — tárolási helyhiány miatt. Ezt a legutóbb készült anyagot az újabban felállított szakmúzeum ez ideig nem volt képes megmenteni. Pollack és Feszli Frigyes európai színvonalú alkotása tehát még a tudomány szemszögéből nézve is megsemmisülés előtt áll.

A Vigadó dísztermét négy szobor díszítette, amelyek közül csak egyről — Stróbl Alajosnak a Hegyi Aranka színművésznőről készített és jól sikerült „Fandango” című szobráról — maradt fenn fénykép. Ennek alapján kiderítettük, hogy a jelentős szobor eredeti gipsz öntvénye még két évtizeddel ezelőtt is a Képzőművészeti Főiskola „Epres-kert”-i, volt Stróbl műtermének előcsarnokában állott. Most, midőn kerestük ott, már csak azt tudhattuk meg, hogy a szép szobornak nyoma veszett. Emlékét egyetlen kis fénykép őrizi az Országos Műemléki Felügyelőség fotoarchívumában.

Azonban még ennyi sem maradt Lotz Károlynak a festészettörténetünkben úttörő jelentőségű „Tündér Ilona” falképsorozatáról, amelynek végpusztulása most játszódik le a díszlépcsőházban. A helyiség a legutóbbi huszonnégy év alatt soha nem volt úgy beállványozva, hogy a magasan, mennyezet alatt lévő tizenkét képet legalább lefényképezhették volna. Közülük mindössze négyről van Morelli Gusztávnak közepes értékű, színezetlen metszete, illetve nyomata Riedl Frigyes 1899. évi albumában. A többi nyolc nyomtalanul fog elpusztulni.

Hasztalan maradt eddig minden erőfeszítésünk a Lotz secco-k maradványainak legalább lefényképezés útján történő rögzítésére vonatkozóan. A tervező vállalat tudományos dokumentációja ez év március 29-én a falképek „azonnali rögzítését” javasolta „szakértő falképrestaurátor közreműködésével” és „mesterséges világítás mellett történő sürgős lefényképeztetését.” Ennek alapján az V. ker. Tanács V. B. Építési Osztálya június 3-án rendelkezett „a lépcsőházban... a falfestések restaurátor szakember által történt leköltéséről, injektlásáról és restaurálásáról”, valamint „a főlépcsőház valamennyi tartozékának, mennyezet és oldalfestés, ... gondos megóvásáról.” Mégsem történt semmi ezen a téren a mai napig sem.

Than Mór nyolc allegorikus fülkefestménye és kör-medallion

képe ugyanitt, ugyanígy pusztul — ha ez utóbbi secco-k vedlése nincs is annyira előrehaladott állapotban. Múzeumainkban elvesztett eredeti kartonjaikból mindössze háromról maradt fenn fotoreprodukció a Képzőművészeti Főiskola könyvtárában. A többi öt fülkefestmény és a nyolc medallion-kép rögzítése csak a helyszínen lenne elvégezhető ma még — erre azonban eddig semmiféle lépés sem történt. Pedig a Magyar Tudományos Akadémia akadémikusai már 1957-ben megírták, hogy: „az 1945-ös sérülés után közvetlenül a főlépcsőházban levő Than Mór és Lotz Károly freskók... még megmenthetők lettek volna. Az azóta eltelt tizenkét év időjárási viszontagságai többet pusztítottak az épület állagából, mint a második világháború hadi cselekményei.” Legutóbb pedig a „Budapest” 1969 augusztusi számának hasábjain hasonlítottuk a Vigadót olyan súlyos beteghez, akinek „megmentésére nincs vesztegetni való időnk.”

Képzőművészeti kincseink ilyenén pusztulása és a velük kapcsolatos ijesztő közöny láttán súlyos kérdések nehezeden egész művelt társadalmunkra. Talán nem tudjuk, hogy milyen értékeink mennek veszendőbe? Nem tekintjük már a magunkénak múlt századi remekműveinket, amelyek nemzeti képzőművészetünk virágba szökkenésének legfőbb bizonyítékai? Miképpen fogjuk utódainknak bemutatni a magyaralfestészet történetét, ha egyik büszkeségünknek — Lotz Nemzeti Múzeumi lépcsőház falképsorozatának — előzményeiből még hírmondó sem marad? Mi fogja igazolni Körösfői Kriesch Aladár és Nagy Sándor murális művészetének magas fejlődési fokát, ha Lotz és Than kezdeti színvonaláról még fényképeket sem tudunk felmutatni összehasonlításként?

Lehetséges, hogy egyik nemzeti, kulturális büszkeségünk — a Vigadó — építő- és festőművészeti pusztulását ölbe tett kézzel nézzük? Ha már városképi helyzetének biztosítására vonatkozóan semmit sem tettünk — pedig 1951–52-ben a „Mélyépterv és Uvater” szomszédos székházának felépítéskor még tudtuk, hogy milyen tömeget szabad a Vigadó mellé emelni — akkor legalább páratlan belső művészeti értékeit igyekeznénk megmenteni! Vállaljuk a feljöltséget az utókor előtt azért, hogy a Vigadót veszni hagyjuk — törvényes előírásaink, valamint a megmentéshez rendelkezésre állott elegendő időnk és eszközeink ellenére?

Gzagyán István